

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.42>

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Новицька Н.Б.,

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри приватного права
Державний податковий університет,
<https://orcid.org/0000-0003-4753-7625>*

Новицький А.М.,

*доктор юридичних наук, професор, заступник директора ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6860-9654>*

Приймаченко Д.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
проректор з науковій роботі
Університету митної справи та фінансів
<https://orcid.org/0000-0001-8504-2450>*

Новицька Н.Б., Новицький А.М., Приймаченко Д.В. Інформаційна культура як складова формування державної політики у сфері фахової передвищої освіти.

Сучасний етап розвитку суспільних відносин вирізняється стрімкою активізацією цифрових (інформаційних) технологій. Інтенсивний поступ науки й технологічний прогрес стали основними ознаками новітнього суспільства. Використання цифрових технологій дало поштовх процесам перетворень у суспільстві – інформаційній трансформації суспільних відносин, що виражено в застосуванні сучасних цифрових технологій у різноманітних сферах діяльності людини. Освіта набуває в інформаційному суспільстві нових рис, нового значення.

Відзначено, що перспективність використання у майбутньому спеціалістами можливостей інформатизації, можливість спілкування в “он-лайн” режимі, використання автоматизованих пошукових та довідкових правових систем та електронних баз даних правової інформації викликає необхідність дослідження інформаційної культури як складової державної політики у сфері фахової передвищої освіти.

Стаття присвячена висвітленню тих змін, які формують нові відносини в суспільстві, та показує важливість формування інформаційної культури та її вплив на реалізацію державної політики у сфері фахової передвищої освіти.

Наголошено, що успішне виконання завдань в будь якій сфері виробництва залежить також і від інформаційної культури фахівців, що полягає у знанні, умінні користуватися всією сукупністю правових засобів роботи з інформацією під час виконання службових обов’язків у межах компетенції, встановленої законом та іншими правовими актами. Констатовано, що сьогодні керівник, спеціаліст високого рівня, зобов’язаний працювати з комп’ютером, використовувати можливості інформаційних систем та працювати з великими масивами інформації.

Запропоновано, при реалізації державної політики у сфері фахової передвищої освіти необхідно серйозну увагу приділити формуванню інформаційної культури. Крім того при підготовці спеціалістів у закладах фахової передвищої освіти однією з обов’язкових дисциплін повинна стати – “Інформаційна культура”.

Ключові слова. фахова передвища освіта, інформаційна культура, державна політика, формування і реалізація, завдання, здобувачі фахової передвищої освіти.

Novytska N., Novytskiy A., Pryimachenko D. Information culture as a component of the formation of state policy in the field of vocational pre-higher education.

The current stage of development of social relations is characterized by rapid activation of digital (information) technologies. The intensive progress of science and technological progress have become the main features of modern society. The use of digital technologies gave impetus to the processes of transformation in society - the informational transformation of social relations, which is expressed in the application of modern digital technologies in various spheres of human activity. Education acquires new features and a new meaning in the information society.

It was noted that the prospects of future use by specialists of the possibilities of informatization, the possibility of online communication, the use of automated search and reference legal systems and electronic databases of legal information call for the need to study information culture as a component of state policy in the field of vocational pre-university education.

The article is devoted to highlighting those changes that form new relations in society, and shows the importance of the formation of information culture and its influence on the implementation of state policy in the field of vocational pre-higher education.

It is emphasized that the successful performance of tasks in any field of production also depends on the information culture of specialists, which consists in the knowledge and ability to use the entire set of legal means of working with information during the performance of official duties within the limits of competence established by law and other legal acts. It was established that today a manager, a high-level specialist, is obliged to work with a computer, use the capabilities of information systems and work with large amounts of information.

It is suggested that, in the implementation of state policy in the field of vocational pre-higher education, serious attention should be paid to the formation of information culture. In addition, during the training of specialists in vocational higher education institutions, one of the mandatory disciplines should be "Information culture".

Key words. professional pre-higher education, information culture, state policy, formation and implementation, tasks, applicants of professional pre-higher education.

Постановка проблеми. З другої половини ХХ століття людство перебуває на шляху здійснення соціотехнічної революції, результатом якої є формування нового типу суспільного устрою – інформаційного суспільства.

Сучасний етап розвитку суспільних відносин вирізняється стрімкою активізацією цифрових (інформаційних) технологій. Інтенсивний поступ науки й технологічний прогрес стали основними ознаками новітнього суспільства. Використання цифрових технологій дало поштовх процесам перетворень у суспільстві – інформаційній трансформації суспільних відносин, що виражено в застосуванні сучасних цифрових технологій у різноманітних сферах діяльності людини. Цифрова революція як фактор динамічного розвитку призвела до створення цифрової економіки, формування засад цифрового права, нової конфігурації соціальних відносин на ґрунті використання Інтернету, соціальних мереж, інших інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасні цифрові технології формують новий спосіб виробництва, створюють передумови для переходу до нової формації, цифровізації суспільних відносин, освіти та науки і самого права, що регулює ці відносини [1]. Освіта набуває в інформаційному суспільстві нових рис, нового значення.

Стан опрацювання цієї проблематики. Різні вчені по різному називають даний етап розвитку суспільства: інформаційне, кібернетичне, глобальне інформаційне суспільство. Як і будь яке нове соціальне явище інформаційне суспільство потребує як наукового обґрунтування та дослідження, так і вивчення впливу нових, притаманних йому явищ на реалізацію державної політики у сфері освіти. Саме перспективність використання у майбутньому спеціалістами можливостей інформатизації, можливість спілкування в "он-лайн" режимі, використання автоматизованих пошукових та довідкових правових систем та електронних баз даних правової інформації викликає необхідність дослідження інформаційної культури як складової державної політики у сфері фахової передвищої освіти. Серед вітчизняних досліджень необхідно відзначити праці К.І. Белякова., Т.О. Губанової, А.М. Соцького, В.В. Костицького, Р.А. Калюжного, М.Я. Швеця, І.І. Шемелиця.

Метою статті є саме висвітлення тих змін, які формують нові відносини в суспільстві, та показати важливість формування інформаційної культури та її вплив на реалізацію державної політики у сфері фахової передвищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Людство вже підійшло до тієї межі свого розвитку, коли основною цінністю стає інформація, і формування інформаційної культури громадянина інформаційного суспільства є одним із провідних завдань сьогодення.

У 1993 році, на засіданні Комісії Європейського Союзу, було дане визначення інформаційного суспільства як суспільства, в якому діяльність людей ґрунтується на використанні послуг, наданих за допомогою інформаційних технологій і технологій зв'язку" [2]. З кожним днем все більша кількість людей стає учасниками різноманітних інформаційно зорієнтованих типів робіт та вимагають набуття нових компетентностей – інформаційних. Наукові та технічні працівники збирають та створюють інформацію, правники аналізують та забезпечують нормальне державне функціонування, менеджери та спеціалісти обробляють її, викладачі та працівники комунікаційної сфери – поширюють. Цей процес – інформатизація – не залишає поза увагою жодної з сфер соціальної діяльності: від повсякденного життя до міжнародних відносин, від сфери розваг до виробничих відносин.

Інформаційні технології несуть зміни не тільки у внутрішню політику самих різних за рівнем розвитку країн світу, але і у відносини між людьми. Змінюється сам формат відносин, мало того він зміщується в інформаційну сферу переходячи в мережу Інтернет. Отже нове суспільство вимагає підготовки нового типу фахівця здатного якісно виконувати завдання в основі яких лежать процеси інформатизації. Фахова передвища освіта не залишається осторонь зазначених процесів, адже її основною метою є підготовка конкурентоспроможних фахівців для забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави[4].

В інформаційному суспільстві істотно підвищуються вимоги до рівня підготовки всіх його учасників. Виникає соціальна потреба у подоланні протиріч між інтересами особистості та суспільства, а моральна норма виступає як суспільна реакція на цю соціальну потребу. Ми підійшли до необхідності формування нового світогляду, до того, що необхідно переосмислити деякі цінності. Тобто формується новий світогляд, нова культура. А в інформаційному суспільстві відповідно формується інформаційна культура.

В останні роки поряд з поняттям “інформаційна культура” часто використовуються такі поняття, як “комп’ютерна грамотність”, “інформаційна культура користувача персонального комп’ютера”, “інформаційна культура фахівця”. Слід зазначити, що зміст поняття “інформаційна культура” набагато ширший, ніж інші зазначені поняття, воно точніше відображає взаємодію окремої особистості з навколишнім інформаційним середовищем й інформаційним простором. Він полягає у наявності у людини сучасного суспільства виробленої звички одержувати знання з використанням можливостей сучасних комп’ютерних технологій точно так само, як ми сьогодні одержуємо через книги. Це поняття включає в себе не тільки вміння правильно працювати на комп’ютерах, в Інтернеті, в корпоративних мережах, але і всі інші сторони багатогранного поняття культура, адаптованого до інформаційного суспільства, тобто знаннями і вміннями в області інформаційних технологій, а також бути знайомим з юридичними і етичними нормами у цій сфері.

Узагальнивши наукові погляди різних вчених можемо говорити про різні підходи до визначення сутності поняття «інформаційна культура»: 1) якісна оцінка за певними критеріями (умовами) рівня функціонування структурних одиниць суспільства (окремих індивідів, підрозділів та конкретної соціальної системи в цілому, як сфери суспільних відносин) щодо скеровування технологічного забезпечення отримання, передачі, зберігання і використання інформації щодо досягнення узгоджених і визначених нормативно у суспільстві цілей, завдань, інтересів, потреб [5; 8; 9]; 2) сукупність знань, умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу інформації, тобто все те, що відноситься до інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення інформаційних потреб – інформаційний підхід [6]; 3) спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, складова процесу формування культури людства, невід’ємна складова загальної культури особистості; галузь культури, пов’язана з функціонуванням інформації в суспільстві та формуванням інформаційних якостей особистості; включається у загальнолюдську культуру і є її інформаційною складовою; гармонізує внутрішній світ особистості під час освоєння соціально необхідної інформації – культурологічний підхід; 4) методика, методологія та світогляд суспільства епохи інформатизації, так як знання про інформаційні закони, засоби взаємодії з інформацією стають основою, методологією епохи інформаційного суспільства – інформаціологічний підхід [7].

Формування інформаційної культури - це процес внаслідок якого формуються інформаційні компетентності фахівців, тобто знання вміння та навички, що дозволяють орієнтуватися в інформаційному просторі, приймати участь у його формуванні та сприяти розвитку інформаційних комунікацій. До

інформаційних компетенцій фахівців, як складових інформаційної культури відноситься: потреба в інформації, вміння знаходити інформацію, здатність критично оцінювати знайдену інформацію з точки зору її актуальності, надійності та всебічності, вміння ефективно використовувати інформацію в навчанні, праці, в будь-якій діяльності, вміння створювати якісний власний конкурентноспроможний, необхідний іншим інформаційний продукт.

В умовах формування інформаційного суспільства інформаційна культура стає його невід'ємною складовою, необхідною умовою для успішної діяльності у будь-якій сфері. Інформаційна культура є складною багаторівневою системою, яка складається з: інформаційної культури особи; – корпоративної інформаційної культури (різних соціальних організацій); – інформаційної культури суспільства; – інформаційної культури держави (інформаційної культури управлінської діяльності); – глобальної інформаційної культури.

Сьогодні є всі підстави говорити про формування нової інформаційної культури, яка повинна стати елементом загальної культури конкретної людини та людства в цілому. У зв'язку з цим інформаційна культура в нових формах її передачі можна розуміти, як систему з наступних базових компонентів: – загальна культура правил організації подання інформації; – культура правил сприймання та користування інформацією; – культура використання комп'ютерної техніки; – культура правил суспільних відносин щодо використання інформаційних технологій, в тому числі мережі Інтернет; – культура суспільних правовідносин з використанням нових інформаційних технологій.

Інформаційна культура виконує ряд функцій: – світоглядну (формує уявлення про глобальний інформаційний простір); – гуманістичну (передбачає охорону й захист законних прав та інтересів громадян, а також державно-конституційного ладу України); – комунікативно-поведінкову (закладає та формує основи інформаційного спілкування між людьми незалежно від державних кордонів); – навчально-пізнавальна (формує нові знання людини, через можливість швидкого доступу до існуючих інформаційних ресурсів); – виховну (формує певні стереотипи поведінки людини через спрямований інформаційний вплив); – режимну (встановлює норми певного режиму створення, збирання, зберігання, поширення та захисту інформації); – творчу (формує ідеал здобуття нових знань, умінь та цінностей) [5; 8].

Сучасна людина повинна розуміти важливість інформації і задачі збереження, систематизації та передачі інформації, розуміти особливу роль інформаційної культури у розв'язанні цих задач.

На нашу думку, щоб бути стабільним, суспільство потребує метастабільності, збереження загальної структури цінностей, які воно повинне мати для самовідтворення.

Цілком очевидно, що в Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людського життя та діяльності, а це є запорукою того, що новітні інформаційні технології невдовзі стануть визначальними чинниками соціально-економічного та інтелектуально-духовного розвитку українського соціуму. Держава не може бути осторонь цих процесів, адже головна роль держави – відстоювати суспільний інтерес. На наш погляд, виконання цього завдання має здійснюватися комплексно. Виконання лише технічних завдань не дозволить досягти в нашій державі гармонійного розвитку інформаційного суспільства.

На нашу думку, модернізація будь якої сфери суспільного життя, щоб досягти кінцевої мети повинна здійснюватися комплексно, поєднуючи в собі як впровадження технічних та наукових досягнень так і підвищення рівня підготовленості працівників. Більше того, ми вважаємо, що друга складова є більш важливою за першу. Адже на підготовку висококваліфікованого фахівця, здатного реалізовувати технічні та наукові досягнення необхідно значні фінансові та часові затрати.

Дедалі більш очевидним стає те, що прогресивний розвиток сучасного суспільства залежить від загальноосвітньої та професійної підготовки, загальної культури, моральних якостей працівників, правових та етичних основ поведінки з основним суспільним надбанням - інформацією.

Як слушно зазначає Сопілко І.М. сьогодні основний акцент робиться на культуру управління знаннями, ціннісний аспект формування нових інформаційних парадигм[10]. Відображенням формування нового етапу розвитку людства – інформаційного суспільства - суспільства, в якому відносини між його суб'єктами ґрунтуються на соціальному потенціалі (ресурсі) який формується на засадах діяльності людей з використанням послуг, що надаються за допомогою комп'ютерних інформаційних технологій та технологій електронного зв'язку (електронної телекомунікації) є інформаційна культура. На нашу думку, інформаційна культура це інструмент реалізації правовідносин між суб'єктами комунікативних процесів у всіх сферах діяльності, що базується на нормах права.

Висновок. Успішне виконання завдань в будь якій сфері виробництва залежить також і від інформаційної культури фахівців, що полягає у знанні, умінні користуватися всією сукупністю правових засобів роботи з інформацією під час виконання службових обов'язків у межах компетенції, встановленої законом та іншими правовими актами.

Неможливо уявити керівника, спеціаліста високого рівня, який не працює з комп'ютером, не використовує можливості інформаційних систем та не працює з великими масивами інформації. Тому при реалізації державної політики у сфері фахової передвищої освіти необхідно серйозну увагу приділити формуванню інформаційної культури. Крім того при підготовці спеціалістів у закладах фахової передвищої освіти однією з обов'язкових дисциплін повинна стати – "Інформаційна культура".

Список використаних джерел:

1. Петришин О.В., Гиляка О.С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28. № 1. С. 15–23. doi: 10.37635/jnalsu.28(1).2021.15-23.
2. Європа на шляху до інформаційного суспільства: матеріали європейської Комісії 1994 – 1995рр. Укладачі В.Павлович, А Цвігну. К.: ДКЗІ. 2000. 235с.
3. Делор Жан. Сокрытое сокровище . UNESCO, 1996. 53 с.
4. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 6 червня 2019 року. № 2745-VIII. станом на 24.10.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19?find=1&text=%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80#Text>.
5. Новицька Н.Б. Організаційно-правові аспекти інформаційної культури в управлінській діяльності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. – 205 с.
6. Цимбалюк В.С. Інформаційна культура. навчальний посібник. Ірпінь: Національний університет ДПС України. 2007. 254с.
7. Беляков К.І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення. Монографія. К.: КВЦ, 2008. 576 с.
8. Новицька Н.Б. Критерії становлення і формування інформаційної культури в Україні. *Науковий вісник НА ДПС України*. № 5 (27) 2004. С. 226–231.
9. Новицька Н.Б. Інформаційна культура в управлінській діяльності. *Науковий вісник НАДПС України*. 2005. № 3 (30). С. 187–192.
10. Сопілко І.М. Сучасні інтерпретації інформаційно-правової культури як парадигмальні дороговкази державної інформаційної політики. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 55–63.